
Empiirinen sosiaalitutkimus, filosofia ja metodologia

Toivonen Timo, WSOY 1999, 447 s.

Tutkijan tulee laajasti perehtyä erilaisiin tutkimusmenetelmiin tutkimuksen tekemisen ohdakkeisella polulla. Metodikirjoja on saatavissa runsaasti joskin enimmäkseen vieraskielisinä.

Tutkimusmenetelmiä on esitelty aikaisemmin pääosin joko filosofisista tai empiirisistä lähtökohdista käsin, suomenkieliset yhteiskuntatieteelliset metodikirjat edustavat näkökulmaltaan jompaa-kumpaa, kuten Timo Toivonen kirjansa alkulehdillä toteaa. Nyt ilmestynyt (1999) *Empiirinen sosiaalitutkimus, filosofia ja metodologia* on kattava teos alan oppaaksi. Kirjassa on yhdistetty tieteenfilosofinen ajattelu metodologiseen pohdintaan mielestämme siten, että teos muodostaa laajan ja perusteellisen kokonaisuuden yhteiskuntatieteellisen empiirisen tutkimuksen tekemisen tarpeisiin. Käytännönläheiset esimerkit auttavat ymmärtämään vaikeita analysointimenetelmiä. Lukijoiden oletetaan tuntevan ennestään ainakin tärkeimmät tilastolliset menetelmät, jonka vuoksi teos ei palvele kuitenkaan aloittelevaa tutkijaa ensimmäisenä

metodioppaana.

Kirja koostuu kahdeksasta luvusta. Luku yksi käsittelee *kausalisuutta filosofisena ongelmana* ja luvussa kaksi nostetaan esiin *empiirisen kausaalitutkimuksen* yleisiä kysymyksiä. Luku kolme käsittelee *kvalitatiivista analyysiä* ja luvut IV – VII *kvantitatiivisen analyysin* eri mahdollisuuksia.

Luvussa VIII tekijä toteaa lainaten John Madgea teoksesta *The Origins of Scientific Sociology* (1963): ”Kypsällä tieteellä on sofistikoitunut ja systemaattiset aineistonkeruumuotonsa, soveliaat analyttiset työkalunsa ja tarkoituksenmukainen käsitteistönsä. Kaikki nämä instrumentit ovat nyt sosiologiassa jossain määrin käytettävissä”. (Madge, 1963, 1). Kirjoittaja toteaa, että valitettavasti tämä optimistinen näkemys ei toteutunut tämän teoksen kohdalla. Hän nostaa esiin käytännön ohjeita tutkimuksen tekemiseen todeten, että tärkeintä tutkimuksen tekemiselle on ihminen itse. Kirjan tarkoituksena on selvittää, että jaot kvantitatiiviseen ja kvalitatiiviseen tutkimukseen saattavat olla harhaanjohtavia. Kvantitatiivinen työ ei missään tapauksessa ole konemaista laskentatyötä vaan kvantitatiivisten metodien käyttö vaatii yhtä paljon mielikuvitusta ja joustavuutta kuin kvalitatiivisten metodien käyttökin. Tutkijalta vaaditaan luovuutta, kykyä löytää jatkuvasti uusia ongelmia ja tunneälyä. Toivonon laajentaa tunneällyn käsitteen koskemaan poliittista vainua, jotta tutkija vaistoaisi kansalaisten ajatukset yhteiskunnallisista kysymyksistä. Tutkijan täytyy osata rajata aiheensa ja näkökulmansa eikä hän saa liikkua yhtä aikaa monien aiheiden parissa. Ahkeruus on välttämätön ehto hyvälle tutkijalle. Ahkeruuden avulla kukin tutkija voi parantaa luontaisia taipumuksia. Kirjan lopussa oleva kirjallisuusluettelo on vaikuttava ja laaja (27 sivua). Kirjoittajan ajatuksena on se, että lukija voi tarkastella kirjan lukuja itsenäisinä kokonaisuuksina, jolloin se toimii tutkijan käsikirjana.

Luku I käsittelee kausalisuutta filosofisena ongelmana kolmesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin kirjoittaja puhuu kausalisuhteiden ontologisesta puolesta pohtien kausaalisen suhteen luonnetta. Toiseksi esitetään käytännöllinen näkökulma, jossa pyritään paljastamaan kausalisuhteiden mekanismit. Kolmas näkökulma valottaa kausalisuhteiden etsimistä kaikessa empiirisessä tutkimuksessa. Tässä filosofisessa luvussa tarkastellaan kausalisuutta Aristoteleen ja Galilein ajatuksiin pohjaten. Lisäksi käydään läpi erilaisia selittämisen tapoja. Toivosen tapa kirjoittaa on käytännönläheistä. Lukeminen auttoi meitä syventämään aiempaa tietämystämme kausalisuudesta.

Luku II alkaa kovariaation tulkintamahdollisuuksista, jonka käsittely olisi voinut olla syventävämpi. Tässä lukijoilla on puutteita taustatiedoissa. Niin ikään tilastolliset tunnusluvut on esitetty melko ohuesti. Sen sijaan kausalisuhteen empiirisen tutkimisen ehtoja samoin kuin kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen yhtäläisyyksiä ja eroja on käsitelty mielestämme kattavasti. Vaikutelma saattaa tietysti syntyä siitä, että kirjoittajien tähänastiset yliopistossa hankitut metodiopinnot ovat onnistuneet luomaan melko hyvän pohjan näiden asioiden ymmärtämiselle.

Luvussa III kirjoittaja viittaa lyhyesti kvalitatiivisen aineiston keruu- ja analyysitapaan. Hän toteaa, että kvalitatiivisista analyyseista löytyy suomalaista kirjallisuutta, jonka vuoksi hän keskittyy tässä teoksessa tietokoneavusteisiin laadullisten analyyseihin esittelyyn, joiden kautta kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen sisällön analyysin välinen raja on hämärtyneessä. Suomessa on käytössä formaaleista kvalitatiivisista aineiston analyysiin tarkoitettuista ohjelmista esimerkiksi ATLAS/ti-ohjelma, joka sopii käsitteellisten verkostojen käsittelyyn. Kirjoittaja nostaa esille ehkä kehittyneemmän tyyppin em. ohjelmasta NUD*IST- indekserustaisen ohjelman, jota hän esittelee demoversion avulla. NUD*IST:ssä on kolme vaihetta: dokumentointi, indeksointi ja analysointi tai tekstinhaku. Tietokonepohjaiset analysointitavat antavat mahdollisuuden tarkastella kvalitatiivista aineistoa objektiivisesti. Itse emme ole tutustuneet lainkaan aineistojen analysointeihin tarkoitettuihin tietokoneohjelmiin. Kirjoittaja tuo kokonaan uutta tietoa meille näistä ohjelmista, jonka vuoksi olisimme kaivanneet laajempaa käsittelyä asiasta.

Kvantitatiiviset analyysit saavat kirjassa ison osan (220 sivua). Koko kvantitatiivinen analyysi on esitetty siten, että lukija ymmärtää tekstin perusteella millaisia erilaisia analyysimahdollisuuksia aineiston käsittelyyn on. Kirjoittaja jaottelee kvantitatiivisen analyysin a) luokiteltujen muuttujien, b) riippumattomat muuttujat luokiteltuja, c) jatkuvat muuttujat sekä d) kausaalianalyysi korrelaation ja regression avulla. Saimme laajan käsityksen em. analyyseistä ja ymmärsimme, miten nämä analyysit suoritetaan. Lukijan täytyy kuitenkin olla perehtynyt kvantitatiivisiin analyyseihin niin, että on sisäistänyt kvantitatiivisen analyysin peruskäsitteet.

Kirjan lopussa on aakkosellinen asiahakemisto, jonka avulla tutkija löytää helposti häntä kiinnostavan asiayhteyden. Asiahakemisto on laaja ja pikkutarkka. Pyrimme selvittämään asiahakemiston avulla itsellemme muutamia vieraita käsitteitä. Täytyy

kuitenkin todeta, että osin asian sisältö ja selitys on esitetty niukasti. Esimerkkinä de Morganin laki boolelaisessa analyysissä, joka ei ymmärrykselemme auennut. Toisaalta tekijä osoittaa tekstissä suoraan kirjallisuusviitteitä, joista voi hankkia lisäselvitystä tulkintaongelmiin. Toisena esimerkkinä asiahakemiston käytöstä voisi mainita jo lukiossa opetetut, tutkijoille yleisesti tunnetut käsitteet deduktiivinen ja induktiivinen. Käsitteet ovat ymmärrettävästi selitetyt, mutta kirja ei kuitenkaan tuo ”arkimämmärrystä” syvempää tietoa ilmiöstä.

Usein vaikeina pidettyjä empiirisiä menetelmiä vältetään tai kaihdetaan tutkimuksen teossa ja päädytään helpompina pidettyihin laadullisiin metodeihin. Nämä eri suuntaukset eivät saa olla toisiaan poissulkevia vaan täydentäviä. Vaikka tutkimustaan suunniteleva ei osaa tai halua käyttää empiiristä metodologiaa, ei voi välttyä ainakaan siltä tosiasialta, että tutkijan tulee aina lukea ja osata tulkita tiedeyhteisönsä sekä ulkopuolisten tieteenalojen tutkimuksia. Empiirisen tutkimustiedon lisääminen auttaa ymmärtämään tutkimuksia ja siten tieteen tekemisen laajempi synteesi syventää omaa osaamista. Nyt julkaistu teos auttaa tutkijaa pääsemään kohti tätä tavoitetta yhteiskuntatieteissä.

Hallintotieteen jatko-opiskelijoina, kun olemme oman tutkimustyön tekemisen alkutaipaleella, kirja tuo esiin useita mahdollisuuksia saada tutkimusongelmiin vastauksia. Tästä teoksesta tekee hyvän se, että tekijä on itse laajasti perehtynyt aiheeseen mm. opettamalla vuosia käytännössä eri metodien käyttöä tutkimuksen tekemisen välineenä. Toivonen on onnistunut kokoamaan varsin kattavan käsikirjan tieteen tekemisen filosofisiin kysymyksiin ja niiden edellyttämiin metodeihin. Hän pohtii rajoitteita ja perustelee esittämiensä metodien ratkaisujen käyttökelpoisuutta. Tieteenfilosofinen ja metodologinen lähtökohta on kiinteä osa tutkimusprosessia heti alusta lähtien. Teoksen lukeminen laajentaa tutkijan mahdollisuuksia toteuttaa itselleen sopivalla tavalla oman tutkimuksen tekemistä.

Tutkimusprosessi on kuitenkin aina henkilökohtainen tutkijalle. Ilman perusteluja tieteenfilosofisista kysymyksistä ja eri metodeista tutkija ei pääse eteenpäin. Vaikka Toivosen kirjasta ei ehkä löydä osuvaa metodologiaa oman tutkimusongelman ratkaisemiseksi, se antaa kuitenkin rohkeutta ja eväitä etsiä tutkijalle itselleen sopivaa. Teos on hyvä suomenkielinen käsikirja, mutta sen tiedot eivät yksistään riitä jatkotutkimuksen tekijälle sellaiseen, koska osa kappaleista jää vaikeaselkoiseksi liian tiiviin esittämisen vuoksi. Koska metodiset rat-

kaisut ohjaavat oleellisesti koko tutkimusprosessia, sen valintaan ja käyttöön on vielä kokeneenkin tutkijan suhtauduttava nöyrästi etsien. Tieteenfilosofisia ja metodisia pohdintoja voi tuskin esittää täysin kattavasti yksissä kansissa. Tämä teos auttaa etsivää tutkijaa.

Hanna Nyfors & Marjo Räsänen
